

Editorial

Les sessions científiques de la ICHN per al curs 1995-96: estudiar, protegir i participar

Amb el cicle de sessions científiques d'enguany dedicat a les diferents figures del planejament, des de la ICHN es vol posar a l'abast de tots els seus membres, i de tots els naturalistes en general, aquells instruments i recursos que han de servir per incidir en les decisions que en relació amb la planificació i la gestió dels recursos naturals es puguin prendre a Catalunya.

L'aparició del *Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans* l'any 1976 va posar en evidència que ja no n'hi ha prou d'estudiar una determinada espècie o un espai concret, sinó que cal també treballar per garantir la conservació de l'objecte d'estudi de cadascú, del medi natural de Catalunya.

Conservar, protegir, no és, però, una tasca fàcil; tanmateix, moltes vegades la impotència d'incidir en un determinat projecte, veure que la natura és malmesa sense cap raó justificable, és més degut al fet de no haver actuat en el moment apropiat que no pas a causa de la impossibilitat de fer-ho.

S'ha d'actuar quan es fan els estudis que han d'estar a la base d'un determinat pla, o quan volgudament en aquest no es recullen tots els aspectes que caldria. S'ha d'incidir en les propostes que els diferents plans facin; no es pot esperar, després, quan ja sigui tard, per queixar-se. És massa fàcil.

Per tots aquests motius, el cicle de sessions científiques que la ICHN ha programat per al curs 1995-1996, tenen un denominador comú: el planejament. Com s'han tingut en compte les variables ambientals durant la redacció d'un determinat pla?, com pot afectar l'aplicació d'aquest pla la conservació del patrimoni natural? Aquestes són les preguntes que a cada sessió i per a cada pla es procuraran anar contestant.

Potser aquest cicle de conferències no tindrà l'èxit de participació que seria desitjable, però s'havia de fer. Estudiar el medi és important, protegir la natura és necessari, però participar en la seva gestió és imprescindible. Amb aquest cicle que es proposa enguany s'exposaran les característiques de cada pla, com aquest tracta el medi natural i com pot afectar-lo; a cada assistent li correspondrà, però, saber com, des de la seva disciplina específica, pot contribuir a assolir l'objectiu que uneix tots els membres de la ICHN: la conservació i l'ús sostenible dels recursos naturals de Catalunya. ■

Renovació de càrrecs del Consell Directiu

A la propera Assemblea General Ordinària de la ICHN caldrà elegir la Presidència, la Tresoreria i quatre vocalies del Consell Directiu de la nostra entitat.

Poden presentar la seva candidatura els socis de la ICHN que ho siguin d'abans de l'1.1.95. Les propostes hauran d'arribar a la secretaria de la ICHN **abans del dia 31 de desembre de 1995**, perquè el Consell Directiu en tingui coneixement en el moment de convocar formalment l'Assemblea. Per a més comoditat, podeu presentar la vostra candidatura per telèfon al (93) 318 55 16.

Tal com és preceptiu, es donaran a conèixer als socis totes les candidatures que s'hagin rebut.

Us preguem que considereu la possibilitat de dedicar part del vostre temps a la ICHN.

La dispersió de llavors per formigues

Acords de junta

Vista la despesa que originen els rebuts retornats, el Consell Directiu, en la seva reunió del dia 20 de setembre, va arribar als següents acords:

Quan es produeixi el retorn d'un rebut per primera vegada es demanarà al soci que ens envii una nova autorització bancària ja que, sovint, el no pagament correspon a un canvi de compte que no ens ha estat comunicat. En cas de no tenir resposta, l'associat deixarà de rebre les trameses fins que regularitzi la seva situació.

Passats dos anys sense tenir notícies d'un soci li comunicarem que, si en el termini d'un més no es posa al corrent de pagament, serà donat de baixa de la ICHN.

La dispersió de llavors de plantes per animals és una de les interaccions espectaculars entre organismes. Dintre d'aquests sistemes de dispersió (zoocòries) trobem un que implica la participació activa de les formigues. Aquest fenomen es coneix amb el nom de *mirmecocòria*. És un sistema de dispersió que va ser descrit per Johan Rutger Sernander el 1906, i ha estat comprovat en diferents hàbitats de tot el món. Es coneixen plantes mirmecòcoles de setanta famílies diferents. Aquestes es troben distribuïdes per tot el món, però pel que es coneix fins ara, sembla que existeix una major concentració a Austràlia (1.500 espècies) i Sudàfrica (1.300 espècies). A la resta del món han estat adjudicades unes 300 espècies de plantes que són dispersades per aquests petits animals.

El desencadenant del procés de dispersió per les formigues és la presència a les llavors d'una estructura, tipus aril o carúncula, amb funció d'eleosoma ric en lípids, que és atractiu per algunes espècies de formigues. Les últimes dades publicades sobre aquest aspecte apunten que probablement els eleosomes actuarien com a anàlegs d'insectes, de manera que les formigues, quan troben una llavor d'aquest tipus, el que detectarien seria una possible presa o restes d'un altre insecte. La reacció de la formiga és el transport de l'ítem trobat cap al seu formiguer. La substància que sembla que és la clau del procés i que es troba als eleosomes és un diglicèrid derivat de l'àcid oleic, concretament la 1-2 dioleïna. Les llavors de les plantes mirmecòcoles que són transportades cap als formiguers. Una vegada dintre del formiguer, la llavor és manipulada i el seu eleosoma és consumit per les formigues. Un fet important de la mirmecocòria és que l'embrió de les llavors no queda malmès durant el transport i la manipulació, i la resta totalment viable. Finalment, la llavor sense l'eleosoma és abandonada a les galeries del niu o als abocadors externs dels formiguers.

Als ecosistemes mediterranis s'han realitzat pocs estudis sobre aquest tema, tenint en compte que molts dels estudis sobre mirmecocòria fets a la resta del món s'han realitzat en zones de vegetació esclerofil·la de clima mediterrani: sobretot a Austràlia i Sud-àfrica. Aquí, a la Mediterrània occidental tenim una representació de plantes que han estat citades com a mirmecòcoles.

Algunes espècies d'eufòrbies (lletereses) pertanyen a aquest grup. Les llavors d'un dels gèneres d'eufòrbies (gènere *Euphorbia*) presenten una carúncula que actua com a eleosoma. Els experiments realitzats a la serra de Collserola (Barcelona) i la vall de Sant Daniel (Girona), fets amb llavors d'*Euphorbia characias* i *Euphorbia micheauxii*, han donat que el grup de formigues *Tapinoma nigerrimum*, *Aphaenogaster senilis* i *Pheidole pallidula* intervenen activament en el procés de dispersió d'aquestes dues espècies de lletereses. La primera de les espècies de formigues pertany a la subfamília *Dolichoderinae* i les altres dues a la subfamília *Myrmicinae*. Aquestes dues subfamílies més les subfamílies *Formicinae* i *Ponerinae* són les quatre amb espècies citades com a dispersant de llavors a tot el món. Còcretament, han estat citats quaranta-set gèneres de formigues, quinze més des de la revisió feta al 1983 per Andrew J. Beattie.

Un dels aspectes que donen informació sobre la influència del comportament de les formigues dispersant en el destí a curt termini de les llavors és la distància a la qual són dispersades. Els resultats dels nostres experiments i els de la resta de treballs sobre el tema confirmen el fet que la dispersió de llavors per formigues genera distàncies curtes, en comparació amb altres distàncies generades per grups d'animals dispersants de llavors (aus i mamífers). La distància mitjana global trobada és d'un metre, encara que és present la potencialitat d'assolir distàncies de dispersió considerables. El registre més gran citat és de setanta-set metres mesurat al *fynbos* sud-àfricà. Però probablement, com va dir A. Andersen, estudiós australià d'aquest tema, en hàbitats estables la localització de llocs òptims per germinar és prioritari sobre aconseguir grans distàncies de dispersió. Les formigues poden proporcionar una bona recompensa a les llavors de plantes mirmecòcoles: el seu formiguer o els seus abocadors per germinar.

Crisanto Gómez i López
Unitat de Biologia Animal
Dept. de Ciències Ambientals, UdG
Guanyador de la 16a convocatòria
dels Premis per a Estudiants

Sessió inaugural: taula rodona sobre el Pla General Territorial de Catalunya (PGTC)

Amb la participació de Genís Carbó, cap de Servei de Planificació Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, d'Amador Ferrer, director adjunt del Gabinet d'Estudis Urbanístics de Barcelona, i de Xavier Duran, periodista, el passat 4 d'octubre va tenir lloc a la seu de l'IEC la sessió inaugural del curs 1995-1996, dedicada al Pla General Territorial de Catalunya (PGTC).

Genís Carbó inicià la seva intervenció explicant el procés de redacció i el contingut del PGTC, el qual va ser aprovat pel Parlament de Catalunya el primer de març d'enguany, després de dos anys de tramitació.

Respecte a la protecció del medi, les propostes bàsiques que el PGTC formula, que no tenen mai una aplicació física directa sobre el territori, són: la definició dels espais que poden ser objecte de protecció i per quin motiu ho són, i les directrius i formes de protecció.

El PGTC estableix que els espais naturals poden ser objecte de protecció en funció de:

- Valors intrínsecs (paisatgístics, ambientals, científics, etc.), com és el cas dels espais del PEIN.
- Valor agrícola o forestal.
- Capacitat equilibrada en la relació persona/natura.
- Legislacions sectorials (aigües, costes, transport, etc.).

En relació amb les mesures globals de la protecció, s'esmenta l'avaluació d'impacte ambiental, la seva classificació preferent en sòl no urbanitzable i l'aplicació de la Llei de restauració dels espais afectats per activitats extractives. Es proposa que siguin els plans territorials parcials i el planejament general urbanístic els que continguin, en el seu apartat d'informació, un plànol amb la delimitació d'aquests espais.

La intervenció d'Amador Ferrer va ser bastant crítica en relació amb el PGTC, tot i reconèixer explícitament els seus aspectes més positius. En aquesta intervenció es

destacaren algunes deficiències del PGTC:

- La desigual descripció del territori. Els estudis de base del PGTC no tracten gairebé els aspectes relacionats amb el medi físic i biològic.
- La manca de tractament de certes qüestions d'importància general. Temes com la conservació de la naturalesa no són tractats al PGTC i són transferits als plans territorials parcials que l'han de desenvolupar.
- Es queda curt a nivell de propostes. El PGTC es centra gairebé en la variable demogràfica i fa assignacions de població sense tenir en compte les variables ambientals.
- Fa poques propostes concretes. Es difereixen les actuacions als plans parcials i sectorials que l'han de desenvolupar i defuig plantejar accions concretes en aspectes relacionats amb els espais naturals protegits o les zones agrícoles d'interès.
- No aposta de forma decidida per un model de desenvolupament sostenible per a Catalunya.

D'aquesta intervenció es va poder evidenciar la manca de propostes del PGTC, en bona part deguda al fet que no han estat redactats els estudis de base necessaris, i que aquesta insuficiència de propostes és especialment greu en tot allò que fa referència a la conservació i a l'ús sostenible dels recursos naturals.

El debat que es va iniciar a continuació, moderat per Xavier Duran, va evidenciar la preocupació de bona part dels assistents en relació amb la manera com el PGTC tracta les qüestions ambientals. Moltes de les preguntes realitzades qüestionaven la validesa del model que proposa el PGTC. Com es pot fer avui un pla que ignori les característiques i els condicionants ambientals d'un territori? S'ignora la diversitat biològica. Pot funcionar la societat d'esquena a les característiques del seu entorn natural? Es pot viure en un territori on només hi ha uns limitats espais protegits, com illes enmig d'un territori on tot és permès? Es pot planificar sense tenir en compte les bases de la vida?

Publicacions

Butlletí de la ICHN núm 62. Juntament amb aquest Butlletí s'ha tramès una enquesta adreçada als socis i als usuaris potencials de les publicacions de la Institució, els resultats de la qual esperem donar a conèixer pròximament. L'enquesta està pensada per a conèixer la valoració i l'ús que fan els col·lectius esmentats de les nostres publicacions, per tal de definir les línies mestres de la política de publicacions dels propers anys. Cal insistir, doncs, per aconseguir una alta participació. Per això, aprofitem per encoratjar els socis que encara no han respost, que ho facin aviat i també per agrair la col·laboració de tots.

Podeu fer arribar les enquestes a la secretaria de la ICHN Carme, 47 08001 Barcelona

Premis per a estudiants

Us recordem que el dia 5 de desembre es tanca el termini d'admissió d'originals pel Premi per a Estudiants que enguany es convoca per dissetena vegada. A aquest premi, dotat amb 200.000 pessetes, s'hi poden presentar treballs d'investigació, bibliogràfics o d'assaig sobre l'estudi del patrimoni natural.

El Pla Director del Delta de l'Ebre

Rectificació al Manifest del Notícies núm. 1

Cal rectificar que la central tèrmica a la qual fèiem referència al Manifest *Projecte d'instal·lació d'una central tèrmica al Ripollès* no es troba a Torelló, sinó a Sant Pere de Torelló, tal com ens ha comunicat el regidor de Medi Ambient de l'Ajuntament de Torelló i soci de la ICHN, a qui donem les gràcies per l'aclariment.

Disculpeu la confusió.

Amb la participació de Carles Ibáñez, membre de la ICHN i coordinador de la campanya de la Societat Espanyola d'Ornitologia (SEO-BirdLife) al delta de l'Ebre, el passat 30 d'octubre va tenir lloc a la seu de l'IEC la primera sessió científica del curs 1995-1996 dedicada al Pla Director del Delta de l'Ebre.

Durant aquesta sessió es varen comentar les previsions d'ordenació territorial contingudes al Pla Director, encara no aprovat definitivament, i les propostes d'inversions contingudes al Pla de Desenvolupament Equilibrat. En conjunt es va posar de manifest que ambdós documents no responen als objectius continguts a la Resolució aprovada pel Parlament de Catalunya l'any 1990 i que instava el Govern a elaborar un pla d'ordenació integral del delta de l'Ebre. En aquests documents tampoc no hi ha una diagnosi dels valors ambientals del delta ni de la problemàtica a la qual es troben sotmesos.

Amb aquests plans, d'un enfocament clarament desenvolupista i consolidador de les expectatives urbanístiques existents, continua ignorant-se la importància naturalística que el delta de l'Ebre té tant a Catalunya com a nivell mediterrani, i es proposa un model de desenvolupament no compatible amb la conservació dels seus sistemes naturals i contrari a les actuals tendències d'establir models de desenvolupament sostenibles, a on l'activitat humana pugui esdevenir compatible amb la conservació dels valors naturals.

El debat que s'inicià entre els assistents a aquesta sessió va estar en un principi molt marcat per una visió tant pesimista com realista del futur dels sistemes naturals del delta de l'Ebre. Es va constatar que molts dels

projectes i de les propostes que es presenten solament poden fer-se a partir d'un clar coneixement del funcionament d'aquests sistemes naturals. La manca d'una idea global sobre el funcionament del sistema deltaic, està portant a l'adopció de models de desenvolupament no sostenibles que acabaran trencant el seu precari equilibri i que a la llarga també tindran importants repercussions socials i econòmiques.

A mesura que va anar avançant el debat, noves propostes més constructives varen anar apareixent. Es va posar en evidència la insuficiència de les actuacions dutes a terme fins a la data tant pels naturalistes com per les organitzacions conservacionistes, i en aquest sentit es va fer una crida a l'acció. La ICHN no pot quedar al marge de tot aquest procés i ha de fer sentir la seva veu quan encara s'hi és a temps.

En aquest sentit, es va demanar al Consell Directiu de la ICHN que estudiés quines mesures pot dur a terme en favor del delta de l'Ebre. Concretament es va posar en evidència la necessitat de mantenir una reunió amb els responsables del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat per tal de manifestar la preocupació de la Institució en relació amb el futur dels sistemes naturals deltaics, com també donar suport a les propostes que en forma de pla alternatiu està elaborant la SEO-BirdLife i a la idea de constituir una comissió d'experts capaç de fer una diagnosi clara de la problemàtica dels sistemes naturals del delta de l'Ebre. Qualsevol membre de la ICHN interessat a col·laborar en aquesta iniciativa pot posar-se ja en contacte amb la secretaria de la Institució.

Recordeu

Horari d'atenció als socis

Dilluns i dimecres, de 17 h a 21 h
Dimarts, dijous i divendres, de 9 h a 13 h

Sessions de la ICHN

Pla de Ports Esportius

13 de desembre 1995

per

Joan Alemany

Prof. Fac. Econòmiques, UB.
Economista consultor

Pla de Carreteres

17 de gener de 1996

per

Pau Nobell

Dept. Infraestructures i
Ordenació del Territori. Escola
Tècnica Sup. d'Enginyers de
Camins, UPC.

Les sessions tindran lloc a les 19 h.
a la sala Prat de la Riba de l'IEC.

Els cursos naturalistes de la Institució

INICIACIÓ A LES TÈCNiques DE RECONSTRUCCIÓ PALEOAMBIENTAL.

27 i 28 de gener de 1996.

*Maria Saña i col·laboradors del Dept. d'Història de
les Societats Precapitalistes i Antopologia Social,
UAB.*

Museu dels Volcans, Olot.

INICIACIÓ AL CONEIXEMENT D'UNA CONCA SEDIMENTÀRIA CONTEMPORÀNIA A LA FORMACIÓ DELS PIRINEUS.

9 i 10 de març de 1996

Pere Busquets

Can Palans, Borredà.

INICIACIÓ AL VULCANISME DE LA GARROTXA.

24 i 25 de febrer de 1996.

*Dolors Ferrès, Llorens Planagumà i Marta
Puiguriquer*

Museu dels Volcans, Olot.

Delegació del Bages

ELS GRANS DE POL·LEN PRESENTS A L'ATMOSFERA: DIVERSITAT, DINÀMICA I IMPORTÀNCIA AL-LERGÒGENA. SEGUIMENT QUE SE'N FA A CATALUNYA.

24 de novembre de 1995, a les 8 del vespre a la sala d'actes de la UPC de Manresa.

Jordina Belmonte, professora titular de la Unitat de Botànica de la UAB.

L'entrada és lliure.

IX Sessió conjunta d'entomologia ICHN-SCL

El proper dia 25 de Novembre tindrà lloc a la sala Pi i Sunyer, a la seu de l'IEC. Us hi esperem.